AUT, XLI, 2003, p. 11-17

FORME EXPRESIVE ALE NUMELOR DE PERSOANE RUSEŞTI

de
Maria ANDREI

Inventarul antroponimic al unei limbi se dovedeşte a fi un valoros tezaur care poate fi explorat din mai multe perspective: este vorba, pe de o parte, de problemele legate de natura lingvistică a numelor de persoane, iar pe de altă parte, de aspectele de ordin istoric, social sau cultural care facilitează înțelegerea unor fapte de limbă.

Chiar dacă în problema numelor există destule puncte divergente, în cartea noastră *Antroponimia şi conotaţia lingvistică* (1), am încercat să elucidăm o parte dintre ele. În paginile cărții au fost combătute încercările de identificare a numelor cu nişte simple etichete verbale susținându-se ideea că *numele* reprezintă oglinda, cvintesența culturii unui popor. Ele conțin informații ce permit asociații semnificative din punct de vedere social-istoric, moral-etic, estetic, asociații privind „renumele" purtătorului, motivate de cultura națională, cu o reflectare directă în vorbirea curentă, precum şi în alte contexte specifice colectivului lingvistic. Asociate în conştiința vorbitorilor cu *modele umane tipice*, specific naționale, numele sunt încărcate de asociații pozitive, având o mare putere evocatoare.

Analiza numelor de persoane ruseşti din perspectiva caracterului lor expresiv conduce la concluzia că numele diferă între ele: unele sunt mai sugestive, altele mai individualizate. Vom evidenția această latură a numelor ruseşti printr-o analiză a formelor numelui, obținute cu sufixe subiectiv-apreciative (***-očka***, ***-ečka***, ***-en'ka***, ***-on'ka***).

Similar altor sisteme lingvistice, şi în antroponimie sunt posibile minimum două modele de exprimare a numelui: forma plină (întreagă) a acestuia şi forma lui abreviată. Atât forma plină (întreagă), cât şi cea abreviată, în situații de vorbire bine determinate, pot corespunde normei lingvistice.

Există puncte de vedere diferite cu privire la diferențierea formelor scurte ale numelor, rezultate din abrevierea temei, de cele obținute prin derivare cu sufixe, având valoare subiectivă. Divergențele de păreri apărute în această problemă între diferitele şcoli - cea poloneză (cf. S. Rospond), şi cea germană (cf. T. Witkowski) - sunt generate de fenomene onomastice specifice acestor limbi. De exemplu, după cum arată S. Rospond (5, p. 48), în limba poloneză (ca, de altfel, şi în limba cehă) hipocoristicele primare,

BDD-A6328 © 2003 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:18 UTC)

obținute prin abrevierea numelui plin şi adăugarea unor formanți speciali, au servit, într-o altă etapă, ca bază pentru diminutivele contemporane: *Radoslaw < Ra-sz, Ra-ch < Raszek, Rachek; Bronislaw < Bro-sz < Broszek* etc.

Sensul primar al acestor forme, imprimat de sufix, este cel diminutival. Evidențiind, însă, atitudinea vorbitorului față de referent şi ocupând o poziție nucleară, sensul secundar, mai semnificativ decât sensul primar, poate dezvolta valoarea conotativă de "*alintare*". În cazul cuvintelor de mai sus, trăsăturile „vârstă", „mărime" sunt nerelevante, deoarece "*uriaşul*" *Radoslaw* este numit de persoanele apropiate *Rašek,* iar "*micuțului*" *Brošek*, în situații oficiale, i se adresează *Bronislaw.*

În limba germană situația este mai complexă, deoarece, pe lângă formele scurte (germ. *Kurznamen*) şi cele cu valoare subiectivă (germ. *Kosenamen*), cercetătorul german T. Witkowski (8, p.18) mai delimitează *Necknamen* (poreclă cu valoare de tachinare, enervare), *Scherznamen* (nume glumeț, poznaş), *Ulknamen, Spitznamen* (nume cu nuanță uşor negativă), *Spottnamen* (poreclă ironică), *Ekelnamen* (nume cu nuanță de batjocură caustică), *Schmeichelnamen* (nume de alint), *Schimpfnamen* (nume de ocară, de sudalmă), *Schadnamen* (nume păgubos), *Schmachnamen* (nume de ruşine, de dezonoare).

Numele americane, masculine şi feminine, au fost clasificate de către Van Buren (6, p. 112) în trei categorii: nume pline: *Thomas, Pamela,* diminutive: *Tom, Pam* şi diminutive-dezmierdătoare: *Tommy, Pammy.* Analizând această clasificare, Anna Wierzbitcka (7, p.93), susține că abordarea lui Van Buren este prea simplă şi mecanicistă pentru a arăta complexitatea sistemului numelor americane şi le subdivizează în şase categorii: 1. nume pline nemarcate: *Martin, Clare;* 2. nume pline marcate: *William, Deborach;* 3. forme scurte nemarcate: *Tom*, *Pam*; 4. forme abreviate marcate: *Ter, Ger, Deb, Pen;* 5. forme nemarcate în *ie/y*: *Penny, Debbie, Terry, Jerry;* 6. forme marcate în *ie/y*: *Jimmy, Bobby, Pammy, Ruthie.*

Forme variate ale numelor se regăsesc şi în lexicul altor limbi: aceeaşi nuanță semantică ori nuanțe asemănătoare pot fi redate, însă, prin procedee diferite. Iată, de exemplu, în limba franceză, paralel cu formele sufixate, care tind să devină nume de sine stătătoare *Lisette, Colette, Cosette* etc., întâlnim procedeul analitic de derivare a numelor diminutivale cu ajutorul adjectivului *petit(e): le petit Pierre, la petite Catherine, la petite Jeanette.* Acelaşi procedeu este specific şi limbii engleze: *little John, little Mary, little Paul* etc.

În limba rusă pentru numele *Maria, Dicționarul de nume de persoane ruseşti* al lui N.A. Petrovski (4, p. 315-321) înregistrează aproximativ 144 de forme; numelui plin *Ivan* şi formei hipocoristice *Vanja* i se pot adăuga

BDD-A6328 © 2003 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:18 UTC)

peste 80 de sufixe, creându-se astfel forme noi, utilizabile în situații de vorbire specifice.

Referitor la sufixele derivaționale specifice numelor ruseşti, putem spune că nu există o echivalență totală sau o sinonimie absolută a lor. Acelaşi sufix onomastic nu imprimă întotdeauna numelui format pe baza lui una şi aceeaşi nuanță de alintare ori depreciativă. Valoarea semantică şi stilistică a sufixelor se evidențiază cu claritate în funcție de un context verbal sau situațional, ori pe fondul întregului sistem de antropoforme întrebuințate în diferite zone ale teritoriului etnic. Forme cu aceleaşi sufixe, în teritorii şi contexte diferite, pot să conoteze atitudini diverse ale vorbitorilor față de cel numit. Acelaşi sufix în limbi înrudite poate imprima sensuri diferite. De exemplu, sufixul *–**ka*** din numele poloneze *Gal**ka**, Iul**ka*** nu este identic cu cel din numele ruseşti *Gal**ka**, Iul'**ka***. Nuanța semantică a numelor poloneze corespunde nuanței prezente în numele ruseşti *Galj**uša**, Iul**en'ka*** (conotația de dezmierdare); în limba sârbă *Mil**ka*** este un nume de sine stătător şi nu formă diminutivală de la *Ljudmila*.

În limba rusă, pentru multe nume, îndeosebi pentru cele a căror temă a formei hipocoristice este în consoană dură, forma dezmierdătoare nemarcată se obține cu ajutorul sufixului ***-očka***. De exemplu, ***Lidia >Lida >Lidočka; Ljubov' > Ljuba > Ljubočka; Jurij > Jura > Juročka***.

Se pare că formele cu sufixul ***-očka*** conțin o informație mult mai bogată decât cea de "*sentimente bune*". Referitor la numele ruseşti cu acest sufix, cercetătorul american Bratus (2, 1969, p. 36) arăta că sensul lor de bază "*diminutival-dezmierdător*", este, de multe ori, mai mult "*alintător*", îndeosebi când este utilizat ca adresare copiilor. Această idee este de acceptat atunci când formele cu sufixul ***–očka***, pe lângă "*sentimente bune*", presupun şi ceva "*mic*" şi această componentă nu poate fi nerelevantă sau mai puțin relevantă referitor la copii. Dimpotrivă, numele în discuție combină trăsăturile "*mic*" şi "*sentimente bune*" raportate la copii.

Din punct de vedere morfologic sufixul ***–očka*** are o dublă valoare diminutivală. Acest fapt este semnificativ în plan semantic, deoarece el presupune "*dimensiune mică*" şi "*sentimente bune*", referitoare nu atât la copii, în general, cât, mai ales, la copiii de *vârstă mică*, latură evidențiată şi de prezența în limbajul lor a unui număr semnificativ de cuvinte derivate cu sufixul ***–očka***: *krovat'* "pat" > *krovatka* "pătuț" > *krovat**očka*** "pătuț" (foarte mic); *lošad'* "cal" > *lošadka* "căluț" > *lošad**očka*** "căluț" (foarte mic) etc.

Numele cu sufixul ***–očka*** sunt adeseori utilizate în vorbirea curentă orientată spre copii, deoarece lumea copiilor conține obiecte ce le întâlnim şi în lumea oamenilor maturi, dar într-o formă micşorată. Dacă încercăm să raportăm acest sufix la sentimente şi emoții, atunci putem spune că el presupune "*sentimente bune*", asemănătoare celor pe care le manifestăm

BDD-A6328 © 2003 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:18 UTC)

față de copiii de vârstă mică. Forme de tipul *krovat**očka*** "pătuț" (foarte mic), *lošad**očka*** "căluț" (foarte mic) trezesc în mintea copiilor mici o aureolă emoțională specifică acestui mod de comunicare. Pătrunzând într-o astfel de lume şi încercând să comunice cu membrii ei, vorbitorul (adult) împărtăşeşte un sentiment care combină gingăşia, duioşia, veselia, gluma etc.

O analiză a numelor de persoane ruseşti cu sufixul ***–očka*** evidențiază faptul că specificul acestui sufix se păstrează şi la nume de persoane, indiferent dacă ele se referă la copii sau la persoane adulte.

Anna Wierzbicka (7, p. 119) arată că numele *Lid**očka, Ljub**očka,* *Ljov**očka*** pot fi interpretate astfel: "Eu am față de tine sentimente bune, asemănătoare celor pe care le am față de copiii mici".

Formele de acest tip nu se folosesc doar (sau în principal) referitor la copii. Dimpotrivă, ele ne ajută să evidențiem expresivitatea sui-generis care apare în utilizarea numelor cu sufixul ***–očka***, indiferent dacă se folosesc într-o discuție cu copii (sau despre copii) ori cu adulți (sau despre adulți). De exemplu, în romanul lui Soljenițân *Rakovyi korpus*, medicul Oreščenkov o numeşte pe Ljudmila Donțova, medic de vârstă medie, fosta lui studentă – *Lid**očka*** şi acest lucru este absolut obişnuit. Mai mult, în relații de acest tip *Lid**očka*** este forma cea mai potrivită care putea fi folosită, având în vedere gingăşia şi caracterul ei sociabil, zglobiu.

Acelaşi rol structural şi funcțional ca şi sufixul ***–očka*** îl are, uneori, sufixul ***–en'ka***. Avem în vedere, în acest caz, numele plin marcat (*Katerina, Lidija, Ljubov'),* forma hipocoristică nemarcată (*Kat'ja, Lidda, Ljuba*), forma afectiv-apreciativă (*Kat**en'ka, Lid**očka, Ljub**očka***). De aceea, nu este de mirare că un nume cu sufixul ***-očka*** şi altul cu sufixul ***–en'ka*** sunt raportate la acelaşi nivel pragmatic. De exemplu, în trilogia lui L.N. Tolstoi *Detstvo*. *Otročestvo*. *Junost'*, două eroine față de care autorul are aceeaşi atitudine sunt numite: *Kat**en'ka*** şi *Ljub**očka***.

În general, este adevărat că unui hipocoristic cu tema moale (*Katja, Mitja*), de obicei, i se adaugă sufixul ***–en'ka*** (*Kat**en'ka, Mit**en'ka***), în vreme ce unui hipocoristic cu tema dură (*Ljuba, Jura*), i se adaugă sufixul ***–očka*** (*Ljub**očka, Jur**očka***). În cazul în care tema moale a hipocoristicului conține consoana „*n*" (dat fiind faptul că îmbinarea ***–nen'ka*** este nepotrivită) în locul sufixului ***–en'ka*** se întrebuințează sufixul ***–ečka*** (variantă a sufixului ***–očka***): *Anja > An**ečka***; *Vanja > Van**ečka***; *Sonja > Son**ečka***.

Substituția sufixului ***–en'ka*** cu sufixul ***–ečka*** (***-očka***) accentuează într-o oarecare măsură impresia că numele cu sufixele în discuție sunt, din punct de vedere semiotic, echivalente.

Cu toate acestea, se pare că, la fel cum formele de tipul *Katja* sau *Ljuba* nu sunt din punct de vedere semantic identice, nu sunt echivalente nici formele *Kat**en'ka, Ljub**očka***; ele exprimă nuanțe diferite.

BDD-A6328 © 2003 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:18 UTC)

Hipocoristicele cu sufixul –***ša*** pot conține ambele sufixe. De exemplu, *Nataš**en'ka**, Nataš**ečka**,* dar, în acest caz, formele în –***en'ka*** sunt în general mai folosite şi mai puțin marcate decât formele cu sufixul –***ečka***. De aceea, formele de tipul *Nataš**ečka*** par mai "*alintătoare*" şi mai "*intime*" decât formele cu sufixul –***en'ka***. Mai mult, *Nataš**ečka*** sună şi mai "*vioi*".

Observăm că diferența dintre aceste forme este mai evidentă în numele de la care pot fi obținute atât derivate cu sufixul –***očka*** (sau varianta –***ečka***), cât şi cu sufixul –***en'ka*** (cu varianta –***on'ka***). De exemplu, de la numele pline cu tema în –***j***: *Zo**ja**, Ra**ja***, se pot obține, pe de o parte, *Zo**ečka**, Ra**ečka*** şi, pe de altă parte, *Zo**en'ka**, Ra**en'ka***. Similar şi în cazul formelor dure: *Lida, Rita – Lid**očka**, Rit**očka*** sau *Lid**on'ka**, Rit**on'ka***. Pentru derivatele cu sufixul –***ša*** pot rezulta, de asemenea, fie *Nataš**ečka**,* fie *Nataš**eńka***. Din păcate, perechile minimale de acest tip nu ne ajută prea mult, deoarece în fiecare caz mai utilizată este doar una dintre cele două forme, iar selecția ei este nemarcată. De exemplu, *Rit**on'ka*** se foloseşte mai rar decât *Rit**očka*** şi poartă o încărcătură expresivă maximă; în cazul perechii *Nataš**ečka**, Nataš**en'ka**,* lucrurile stau invers: forma cu sufixul –***ečka*** (*Nataš**ečka***) este mai puțin utilizată şi are o marcă mai expresivă. Mai mult decât atât, întrucât derivatele cu sufixul ***-ša**,* prin ele însele, sunt aplicabile copiilor, chiar celor mici şi, din această cauză, nu creează un efect „augumentativ", efectul „diminutival" al sufixului –***očka**, -ečka**,* în acest caz, este mai vizibil. Aşadar, *Nataš**ečka*** sună mai "*blând*"*,* mai "*alintător*"*,* mai "*gingaş*" decât *Rit**očka**,* iar *Rit**on'ka*** poate suna mai *"înduioşător*" şi mai *"gingaş*" decât *Rit**očka***. De aceea, în pofida aşteptărilor, perechile minimale de tipul *Rit**očka** – Rit**on'ka*** sau *Nataš**en'ka** – Nataš**ečka*** imprimă discuției noastre un rol nesemnificativ.

Caracterul "*alintător*" mai evident al sufixului –***očka/-ečka*** se deduce din faptul că, excluzând numele de persoane, îmbinările cu acest sufix conțin trăsăturile "*dimensiune mică*" şi "*sentimente bune*", iar cele cu sufixul ***en'ka*** nu se folosesc în acest scop. *Gramatica limbii ruse* (3, 1960 p. 267-269) descrie sensul sufixului –***očka*** ca *diminutival-alintător*, iar sensul sufixului –***en'ka*** doar ca *alintător*. În esență, considerăm că o astfel de diferențiere este corectă şi, într-o anumită măsură, ea poate fi aplicată şi la formele corespunzătoare ale numelor personale. Acest lucru, desigur, nu presupune că *Lid**očka*** este mai mică decât *Kat**en'ka**,* ci, înseamnă că valoarea expresivă a numelui de tipul *Lid**očka*** se raportează într-un grad mai mare la întrebuințarea adulților şi copiilor, decât valoarea expresivă a numelor de forma *Kat**en'ka***.

Conținutul semantic al numelor cu sufixul –***en'ka*** poate fi mai uşor perceput, dacă analizăm adjectivele cu acelaşi sufix. De exemplu, în forme ca *bel**en'k**ij*** „albior", *žolt**en'k**ij*** „gălbior" sensul depinde de conținutul temei şi de alți factori, pe care nu-i discutăm aici. În cazul unor teme neutre

BDD-A6328 © 2003 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:18 UTC)

(nici „bun”, nici „rău”) cum sunt denumirile culorilor, sufixul ***–en'k*** implică “*sentimente bune*” şi o anumită “*satisfacţie*” faţă de perceperea obiectului, sau un “*gând bun*” despre acesta. Dacă vorbitorul numeşte un obiect *žolt**en'k**ij* „gălbior”, prin aceasta el implică faptul că, reprezentându-şi un obiect şi imaginându-l de culoare galbenă, pe care el o consideră o culoare plăcută, are o atitudine de bună dispoziţie faţă de obiectul respectiv şi împărtăşeşte un aflux de sentimente bune, care-i amintesc de ceva. Pentru a surprinde particularitatea de bază a adjectivelor cu sufixul ***–en'k*** Anna Wierzbicka (7, p. 122) propune următoarea interpretare: “*žolt**en'k**ij* „gălbior”, *perv**en'k**ij, prav**en'k**ij*: eu cred despre X ca despre un Adj.; eu împărtăşesc sentimente bune faţă de el; eu împărtăşesc sentimente bune, când mă gândesc la el”.

O atitudine similară exprimă şi termenii de rudenie cu sufixul ***–eńka***. De exemplu, *doč**en'k**a* > *doč* „fiică”, *tjot**en'k**a* < *tjotja* „mătuşă”, *djad**en'k**a* < *djadja* „unchi”, dar în cazul adjectivelor expresivitatea se corelează cu o anumită trăsătură, iar în cazul substantivelor cu relaţia de reciprocitate dintre persoane. Acest lucru poate fi reprezentat astfel: *doč**en'k**a, tjot**en'k**a*: eu împărtăşesc faţă de tine sentimente bune pentru că tu eşti X a mea; eu împărtăşesc sentimente bune, când vorbesc cu tine.

Credem că o informaţie asemănătoare este prezentă şi în numele de tipul *Kat**en'k**a, Mit**en'k**a*:

*Kat**en'ńk**a, Mit**en'k**a*: a) “eu împărtăşesc faţă de tine sentimente bune”; b) “eu împărtăşesc sentimente bune, când vorbesc cu tine”.

Dacă din discuţia cu tine eu am sentimente bune, înseamnă că îmi placi sau că te iubesc; când comunic cu tine, am un sentiment de fericire. Combinarea celor două componente: a) “eu împărtăşesc faţă de tine sentimente bune” şi b) “eu împărtăşesc sentimente bune, când vorbesc cu tine” este posibilă, dar componenta (a) reprezintă o încercare de a surprinde “*gingăşia*” vorbitorului faţă de interlocutor, iar componenta (b) “*satisfacţia*” pe care vorbitorul o resimte în urma comunicării cu acest interlocutor concret. Pentru a evidenţia diferenţa intuitiv resimţită dintre formele cu sufixul ***-en'ka*** (*Zo**en'ka***) şi formele cu sufixul ***–ečka*** (*Zo**ečka***) şi a regulilor întrebuinţării lor, avem nevoie de ambele componente.

Aceasta nu înseamnă că formele numelui cu sufixul ***–en'ka,*** *Zo**en'ka,* *Kat**en'ka,* *Nataše**ńka,*** în totalitate, au unul şi acelaşi sens, deoarece în fiecare caz sufixul se adaugă la teme diferite: numelui plin *Zoja,* hipocoristicului cu tema moale *Katja* şi hipocoristicului cu tema cu sufixul ***-ša*** – *Nataša.*

Sensul sufixului ***–en'ka,*** însă, este acelaşi. El exprimă o atitudine “*alintătoare*”, alta decât cea exprimată de sufixul ***–očka***. Diferenţa este, mai degrabă, “*calitativă*”, decât “*cantitativă*”: se poate spune că sufixul ***–en'ka*** este mai “*alintător*” şi mai “*intim*” decât sufixul ***–očka***. Deoarece

BDD-A6328 © 2003 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:18 UTC)

sufixul –***en'ka*** nu se foloseşte pentru denumirea obiectelor ce aparţin copiilor mici (vezi *krovat**očka*** „pătuţ", *rubaš**ečka*** „cămăşuţă", el nu se asociază în nici un fel cu lumea copiilor mici, o lume „gingaşă", „simpatică", dar nu atât de „serioasă". Sufixul –***en'ka*** presupune o reacţie "*personală*" la o comunicare cu un alt individ (nu copil).

Ca argument au fost aduse rezultatele unui sondaj realizat printre părinţi ruşi cărora li s-a adresat întrebarea: „Care dintre formele perechilor *Zo**en'ka*** – *Zo**ečka**, Nataš**en'ka*** – *Nataš**ečka**, Rit**on'ka*** – *Rit**očka*** etc. o aleg ca adresare către un copil foarte bolnav şi care – ca adresare către un copil sănătos şi vesel?" Răspunsul a fost clar: în primul caz ar folosi mai degrabă forma cu sufixul –***en'ka*** (***-on'ka***), iar în al doilea caz forma cu sufixul –***očka*** (***-ečka***). Explicaţia se deduce, desigur, din conotaţia "*vioiciune*", "*veselie*" a numelui cu sufixul –***očka*** (***-ečka***) şi din conotaţia "*intimitate*" a formelor cu sufixul –***en'ka*** (***on'ka***).

BIBLIOGRAFIE

Andrei, Maria, *Antroponimia şi conotaţia lingvistică,* Timişoara, Editura Mirton, 1998.

Bratus, B. V., *The formation and expressive use of diminutives*. Cambrige: Cambrige University Press, 1969.

Грамматика русского языка, Москва, АН СССР, 1960.

Петровский, Н. А., *Словарь русских личных имен*, Москва, Русский язык, 1980.

Rospond, S, *Slowianskie hipocorystyka imienne typu Rasz, Rach, Ral…*, în *Sprawozdania Wrocławskiego towarzystwa naukowego,* Wrocław, 1963, 18A, p. 40-73.

Van Buren, H., *American ways with names*, în Wierzbitcka Anna, *Язык. Культура. Познание*, Москва, Русские словари, 1997, p. 89-119.

Wierzbitcka, Anna, *Язык. Культура. Познание*, Москва, Русские словари, 1997.

Witkowski, T., *Grundbegriffe der NamenKunde,* Berlin, 1964.

ЭКСПРЕССИВНЫЕ ФОРМЫ РУССКИХ ЛИЧНЫХ ИМЕН

(Резюме)

В работе рассматриваются уменьшительные формы русских личных имен с суффиксами субъективной оценки (***-očka***, ***-ečka***, ***-en'ka***, ***-on'ka***) и показываются экспрессивные оттенки, которые их дифференцируют.

BDD-A6328 © 2003 Editura Universităţii de Vest

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:18 UTC)